

DEBRECENI PROTESTÁNS LAP

EGYHÁZI ÉS ISKOLAI HETI KÖZLÖNY.

A lap szellemi részét illető minden közlemény a szerkesztőséghez Nyomtató utcza 9. sz. küldendő.

Megjelen hetenként egyszer szombaton, másfél iven.

Előfizetési ár: egész évre 12 korona, félévre 6 korona.

Hirdetések jutányos áron közöltnak.

Egyes szám ára 30 fillér.

Az előfizetési és hirdetési pénzek s a lap megrendelésére és szétküldésére vonatkozó összes megkeresések Karai Sándor tanárhoz (József Kir. herceg-utca 54. sz.) intézendők.

Gazdag aratás.

A pénzt, a vagyont és a hatalmat fogadta el eddig valóságos értéknek és kívánatos jónak az emberiség legnagyobb része.

Ezért a keserű harcok, az emésztő elégedetlenség és végtelen szenvedések.

Az Idvezítő azonban nekünk mást tanít.

„Nem a gazdagok a boldogok, hanem a lelki szegények és a tisztaszivűek, mert övék a mennyeknek országa.

„Nem azok a boldogok, a kik muló javakért törekednek, hanem a kik éheznek és szomjuhozak az igazságot, mert ők megelégtettek.

„S nem a hatalmasok a boldogok, hanem az alázatosok, a békességre igyekezők és a kik másokért szenvedni és áldozni tudnak.

Arany szavak, melyeket mélyen a kebelbe kell vésni. Különösen most, midőn az elégedetlenség a végtelenbe nő és mindenki kicsinyli az aratást, melyet életküzdelve jutalma gyanánt megkapott.

Van még ma is, a hol mindenki megelégtethetik. Hol van azt szeretnéd tudni? *Kebledben, szivedben.* Ne a nagy világot nézd most ábrándos, majd sovár szemekkel, hanem lelkedet. Gazdag kincseket találsz ott, Istentől adott tehetségeket. Ne hadd ezeket parlagon. A régi világ bölcsei is figyelmeztetnek az önismeret fontosságára. A Megváltó meg a sziv, a lélek a kebel, a belső érték dolgait helyezi az előtérbe.

Becsüld meg ezeket a drága javakat testvér atyámfia s még azt se szégyeld, hogy ha talán szegénynek és tudatlannak érzed magad és vágyakozol a tökéletesség után.

Boldogok a kik lelkök szegénységét érzik és minél több lelki javakat óhajtanak.

Ha szived tiszta, már ez nagy kincs. De még a többieket is megszerezheted. Hogyan? *A tökéletesedés, az igazság szomjuhozása és keresése által.*

A földi javak gyakran csak egymás kezéből kiragadott martalékok. Igaz értéket teremt a munka, a tudás, a folytonos haladás. Ez az út nincsen elzárva senki előtt. Haladj ezen. Dolgozz, tanulj. A földnek, a melyen élünk s a nagy természetnek, az embernek és az emberi világnak megismerése, folyton újabb meg újabb kincseket tár fel és hoz napfényre. Ezek nem fogynak el soha, ezekből mindenki jóllakhatik és megelégtülhet.

És az evangéliom csudáinak, a Megváltó ígéreteinek még itt sincsen vége. Mindezeket a kincseket meglehet tartani ha megvannak, pótolni lehet, ha nincsenek, a hit a szeretet és reménységnek általa. Legnagyobb ezek között a szeretet.

Ez a legdrágább érték a földön. Önismeret, tudás nem mindennapi javak. Szeretni a koldus is képes. Szeressetek hát, önfeláldozóan, igazán s ne számítsátok, hogy kaptok is kamatot s meglássátok, hogy gazdagabbá és boldogabbá léstek mint a pénz, hatalom irigyelt fejedelmei. És gazdagabb lesz a ti aratásotok is, mert ezekben a kincsekben mindenki vehet és takarhat magának.

Végy és takarj te is.

Vándor.

Egyház és állam.

A művelődés történet azt tanítja, hogy az államszerű társadalmi alakulás mindenütt az egyház vezérlete alatt ment végbe.

A mikor a törzsfőnökök és családfők kezdetleges uralma kifejlődött, akkor is a vallás tartotta össze a szétszórt nemzet testeket.

Később az állandó oltárok s templom körül a város keletkezésével meg egyenesen a papság jutott mindenütt uralomra.

Nagy átalakulásoknak kell bekövetkezni, hogy az egyház és állam közti egyensúly helyre állhasson s hogy a tisztán theokratikus jellegű államból egy XIV. Lajos-féle központosított állam keletkezhessek.

Franciaország már a középkor végén is teljesen alá rendelte az egyházat az államnak s ez történt lassan mindenütt, olyanformán, hogy az állam magára vette az egyház terheit, de gyakorolta egyszermind az egyház feletti hatalmat is.

Ma már az új korban tartunk, de azért a fejlődés e fokozatát még nem haladtuk el. Sőt nálunk az egyház és állam közti viszony a nagy egyenlőségi eszmék befolyása alatt éppen napjainkban készül teljessé válni.

Az 1848. XX. t.-c.-ben letett eszméket ennek megvalósításáért sürgetjük.

Az állam legyen ura minden egyháznak s az állampolgárság a legszélesebb összetartó kötelék s a haza iránti hűség a legmagasabb s legegységesebb hitvallás.

A mit a franciák a nagy forradalomban elértek, az állam tagjai és a különböző egyházak iránti egyenlő elbánást, mi még ma csak sürgetjük s mint elérendő eszményt tekintjük.

Nem pusztán saját sebeink megorvoslása végett, nem pusztán szerzett érdemeink jutalmazásául, de egyenesen magának a legfőbb közönségnek az államnak érdekéből szükséges a nagy időbeli törvény cikkeinek megvalósítása, az államsegély kikérése, megadása és elfogadása.

Ezért hibás azok álláspontja, a kik egyházi érdekből az államsegélyt el nem fogadják s még tarthatatlanabb azoknak érvelése, a kik az államsegélyt mint szükséges rosszat nézik, ha nem térhetnek ki előle, elfogadják; ha nélkülözhetik, vagy még nyomoroghatnak, visszautasítják.

Egy és ugyanazon időben egy és ugyanazon intézményben két egymással homlokegyenesen ellenkező elvet alkalmazni, az intézményeket azokon felépíteni nem szabad.

Ez a dualizmus oka sok keserves panasznak, még keservesebb visszavonásnak, mely most egyházunkat emészti.

Erdélyben és a Tiszáninnen már megkez-

dődött a birkózás. Az államsegélyes intézetek tanárait már gyanus szemmel nézi a tekintélyes rész s a kettéválás itt még nem fog megszűnni. Már is hallatszanak itt-ott elvéve olyan hangok, hogy a nem államsegélyes egyházaknak vagy külön egyházmegyékké és kerületekké kell kialakulniok, vagy meg kell fosztani az egyházmegyei és kerületi közhivatalokra való választhatástól azokat, a kik államsegélyt kapnak.

Ha kizáratnak az államsegélyes intézetek tanárai, féltő, hogy a kongruás lelkészek is mihamarabb korlátozás alá kerülnek.

Ennek pedig megtörténnie nem szabad és így nincs más út, mint az államsegélyt minden vonalon, minden egyház s minden iskola részére lehetőleg igénybe venni, a mint azt a 48. XX. t.-c. rendelete megengedi s a mint azt a viszonyosság és a fejlődés törvénye kényszerítő erővel parancsolja.

Az autonomia érdekeit hangsúlyozóknak azonban mégis igazuk van. De nem a jelenre, hanem a jövőre nézve.

A fejlődés útja ugyanis nem áll meg az állam által segélyezett s tisztán az állam érdekében befolyásolt egyházak egyenlő elbánásban való részesítésénél.

Abban a pillanatban, a melyben az egyházak megszűntek államot alkotni az államban és az állami befolyás érvényesülésével az állam céljával párhuzamos s azt erősítő tényezőkké változtak átál s ez irányban állandóan megmaradnak: szabadjára kell őket bocsájtani és el kell oldani őket az állami hatalom szekerétől.

A hitnek szabadnak kell lennie, különben elcsenevészik s annak kell lenni az egyháznak magának is.

E pontra érkezett már régen a nagy amerikai köztársaság, az Egyesült Államok. E pontra jutott el a francia köztársaság, melynek képviselői éppen most fogadták el az állam és egyház szétválasztásáról beterjesztett törvényjavaslatot.

Bármiként bíráljuk el e nagy történelmi eseményt, nem zárkozhatunk el annak hatása és tanulságai elől.

Ez a jövő fejlődés képe mindenütt s így mi nálunk is.

Francia országban minden egyház s a prot. egyházak is aggodalommal veszik ezt a döntést. Sokkal jobban rátámaszkodtak az államra, hogy most midőn önállókká lettek, ne éreznék gyengeségüket.

Tanuljunk példájukból. Midőn egy magasabb fejlődési törvény folytán kénytelenek vagyunk összefűzni egyházunk sorsát az államéval, midőn mi sürgetjük legjobban az államsegély elfogadását és

törekszünk a 48. XX. t.-c. megvalósítására: tegyük ezt kivétel nélkül idejében s iparkodjunk egyházaink és iskoláink számára mindenütt, minden kivétel nélkül a legnagyobb segítyt kieszközölni. De tegyük ezt a jövő fejlődés és a jövő érdekeinek figyelemmel tartásával és gondos előkészülettel. Midőn terheinket az államra hárítjuk, midőn az államsegélyből intézményeinknek új segédforrásokat nyitunk, gondoskodjunk mindenütt arról, hogy az ezután igénybe nem vett iskolai alapok tökésséssenek, egyházfentartási alapok létesíttessenek s a mi legfőbb, egyházi és iskolai intézményeink úgy kiépíttessenek, szervezetünk annyira tökéletessé tétessék, hogy egyházunk magasztos nagy elvei, az evangéliom igazságai, a magyar protestáns egyházak szabad hazafias szelleme mindenütt érvényesülhessen.

Akkor nem lesz veszedelem ránk sem a jelenben az állam támogatásának megnyerése, a melyet sürgetünk, sem a jövőben az elválasztás s az állam támogatásának elvesztése, a mely a fokozatos fejlődés követelménye gyanánt ránk is okvetetlenül bekövetkezik.

Dr. Ferencsy Gyula.

Emlékbeszéd,

néhai való Dorogi Lajos kisujszállási esperes lelkész és Horthy István egyházmegyei gondnok fölött.

A Hevesnagykunsági egyházmegye megbízásából írta s a kunhegyesi közgyűlésen fölolvasta: *Török Imre* kisujszállási lelkész.

Az evangéliomokban megírott jelenetek közül egy, Urunk Jézus Krisztus életében egyik legfőbbesége, ragadta meg a lelkemet, midőn az emlékezetnek e beszédét voltam alkotandó. Ezen jelenet: Krisztus fényes dicsősége a hegyen.

Szép zöld nyájas hegyorom, rajta itt-ott a hegynek egy-egy darab gránitja, köve. Ott van a hegyormon három tanítvány, a kiválasztottak. Péter szavát hallom átzendülni a tenger időn: Jó nekünk itt laknunk, csináljunk itt hajlékokat. S míg zeng a szózat, lelki szemem látja az Urat, kinek „fényes az ő orcája, mint a nap; s az ő ruhája, mint a fényesség.” S imé ott vannak együtt vele, lebegvén a levegőégben: Mózes meg Illyés, elmúlt idők dicsőséges nagy alakjai; ott vannak körölte, beszélnek vele . . . fényességben, dicsőségben.

Kunság ezen városának egyik legmagasabb pontján a hosszan huzódó gerinc egy halmán — tavasz lágy, zöld füve bortja künn az emelkedést s világos zöld színbe most öltözik át az ákacos, itt benn meg gránit és kövek — együtt vagyunk, mi a tanítványok; az apostolok tanító utódai is, sok különböző tájról, és a királyi papság, a szent nép, mely e helyen telepedett. Együtt vagyunk nem ketten, avagy hárman, hanem nagysokan; annál bizonyosabb hogy velünk az Ur. Hajlékot építenünk nem kell immár, meg van építve, áll, égre szegül Istennek e gyönyörűséges hajléka; elvégezték a hajlék építését e gyülekezetben az elődök az ősök, 61 esztendővel

ezelőtt. Itt vagyunk, kik tanácskozni akarunk az Ur országának dolgai felől, beszélni O felőle, ő vele.

Az Ő jelenlétét érzem s érezi — hiszem: — minden dobbanó szív itt. A templom ablakain beragyogó napsugárban mintha az Ő fényes orcáját látnám és az Ő ruháját, mely olyan, mint a fényesség. És mintha látnám: Mózes meg Illyést ő vele, ő körölte, fényességben, dicsőségben.

Igen, a fényességben vannak már, épp ez a fájdalomunk! Mózes meg Illyés; a mi elvesztett Mózesünk, a mi elvesztett Illyésünk: Horthy István és Dorogi Lajos. Egyiket a magas életkorban magas Nébó hegyen altatta el az Ur, immár meg is mutatta néki bizonynyal az ígért hazát . . . odafenn. Elragadta az Ur a másikat, ki fájdalmak, kinok tüzeben vergődött, forgott sokáig, elragadta mint egy tüzes szekéren, kinok fájdalmak égető tüzeben. Így mentek el tőlünk Mózes meg Illyés; az erős vezér előbb, s utána a próféta, a szoló, a predikáló szolga.

El mentek, de mintha látnók őket most, midőn egybegyültünk tanácskozásra. Mintha látnók a két erőset, a két hatalmast, a két hivet, kik voltak az Ur körül, míg éltek mert hivek valának mindhalálig s vele vannak bizonynyal hűségökért most is . . . fényességben, dicsőségben . . .

Milyen jó, milyen szép volt őket együtt, egyszerre látni, két alakra is hatalmast, szívben lelkest lélekben erőset, a két hivet: vezért és prófétát a Kr. körül, a Kr. ügye körül . . . Evangéliumi fenséges jelenet sokszor megújulva ő bennök.

Allottak itt is, hol mi most vagyunk, s állottak sokszor egymás oldalán Kr. asztala, oltára körül, Kr. körül. Tanácskozásaink előtt; mintha vele beszéllet volna, őh az ő lelke szólt belőlük. S bár támasztott az Ur Józsuét s Elizeust, mégis a nagy bunak és bánatnak miatta sötöttség árnyéka, gyász ül a szívünkön lelkünkön ő érettük, mintha szívünkre lelkünkre hullott volna amaz Illyés sötét palástja (II. Kir. 2. 11.) ott midőn Illyés mennybe száll, palástja a földre leesett . . . Itt van a szívünkön . . .

Szeretném megfordítani nehéz vasajtó nehéz vaskulesát; szavaimmal életre kelteni, még egyszer életben megmutatni, kenderesi sirbolt lakóját . . . ha csak néhány szempillatásra is . . . Megbontani a sirt a kisujszállási temetőn . . . ott pihennek Illyésünk hamvai . . . Együtt mutatni meg őket, hiszen fenséges lehetett együtt látni Mózeset és Illyést a Kr. körül amaz evangéliomi történetben; jó és szép lenne együtt látni őket még egyszer s bár tiltó kezét — úgy érzem — felemelé az egyik s hatalmas fejét széles vállain tiltólag fordítja rázza a másik, ezt mondván: Apotheosis nem is kell nekünk . . . dicsérjenek meg minket, ha vannak, a mi tetteink a kapukban: ámde hiszen erőtlén tanítványok is szóltak a Kristus felől; megirták, mint volt ő körölte Mózes meg Illyés . . . Hadd emlegessen titeket is a tanítványokat, a nép előtt az erőtlén, az utolsó tanítvány! . . .

* * *

Nagyragu családból volt az egyik, elődei és fedelmi udvarokban forogtak; szegény emberek sarja a másik; apái kapát kaszát forgattak kezükben verjtek hullással. De egy fokra emelte őket egyházi életünkben az embereknek, az ekkleziáknak irántuk egyenlő bizodalma: széles nagy egyházvidék előlői lettek. Az egyik főrend, a másik egyszerű kál-

vinista pap: de jól jellezte az ékesszavu szónok: mindkettő pyramis, egyszerű külsővel, bensejökben királyi kincsekkel; széles látkörrel, mint a pyramis melynek ormáról országokra látni . . . Az egyiknek vagyona hivatala, a másik ezer hold földek ura: de egyenlők voltak a Sion iránti szeretetben. Fényes testületek tagja mindenik, sokat bíró, munkás, észélyes, tisztelt: s csodálatosképpen szentebb ügye tán egyiknek se volt, mint éppen ez egyházmegyének dolgai: az egyik első sorban gondnok . . . a másik első sorban esperes s csak azután jó egyéb hivatásuk dolguk: az egyik a vármegyének döntő szavu embere, a másik lelkipásztor, gyülekezetének, városának minden ügyét baját készséggel intéző ember. Mikor együtt láthattuk őket, azt az időt varázsolták elénk, midőn a XVI. századbeli nagy ur, feledve rangját, széles birtokát, szinte baráti érzéssel fordul egy-egy tógás pap felé vele órákat tölt hit dolgairól való beszélgetésben. Nádasdy Tamás tán, ki Silveszterrel a biblia fordítás felől? . . . Milyen szeretettel féltő gonddal, aggódón, remegve, majd egymást biztatva vigasztalva beszéltek a közügy, az ő közügyök felől; neveztek egymást öregemnek, fiamnak, de tekintvén voltaképpen testvéreknek. Két hegyorom, széles sziklás vállal, mindkettőnek fején hó korona csillogott, mikor megomlottak . . . Nem hegyek már, az egyik egy koporsó s abban rejlő porladozó hamvak sirbolti fülkében; a másik se hegy, egy sirhalom, csak künn a temetőben. Lelkük pedig két csillag a mennyboltnak sátorán, reánk tekintő, felettünk vigyázó, s ha vész találná érni a Siont, felhővel takarnák be arcukat; lennének gyászos felhő fátyola alatt, ha gyászban ülne a Sion; s ha ennek ellensége kelne, a két csillag tán szikrát szórna alá, felperzselni az ellenségeket.

Elszakította őket a földi élet egymástól; az örökkévalóságban előtalálták egymást.

Szakítsuk el mi is egymástól őket egynehány perere emlékezetünkben, ugyis együtt élnek az emlékezetben majd mindvégig. Közelebbi gyászunk van az időben. Fordítsuk vissza a sirbolt kulcsát, zárjuk be a kenderesi sirbolt ajtaját; zarándokoljunk a kisujszállási temetőbe, álljunk meg ott egy fejfa előtt melynek tövénél A. B. F. R. A. alussza álmát néhai való Dorogi Lajos, a kisujszállási ev. reform. egyház nagy emlékü esperes-lelkésze, ki élt e földön 59 esztendő. Született Békésszentandrásan az 1846. év március hónap 30-ik napján s meghalt Kisujszálláson 1905. év febr. 14-én. Aldott legyen a nyugalma, az emlékezete!

Igen, Békésszentandrásról indult ki a pálya, mely a kisujszállási temető sirhalmánál ért e földön véget. Egyszerű kis hajlék, mestergerendás, zindelytetős, ahol született. Hol a Körös vize két ágból összefoly, ott a szülői ház. Egyszerű földnépe voltak a szülők: Dorogi Lajos és Szabó Anna. Erős csontu nagy ember volt az édes apa, a munka eszközeit nagykönnyen forgatá; szorgalmas, pontos ember. Hajnali harangszóra már künn volt a mezőn s mikor letette a kapát, vagy a szénagyűjtő villát; már előlönézett egy egy kicsi csillag a menny ablakából. Az anya szorgos házi nő, véznább testalkatu; erős, természetes észszel, vallásos kedélylyel. Régi jó öregek, kik tudtatók a zsoltárokat, dicséreteket, elkezdve onnan: „Aki nem jár hitetlenek tanácsán“ el a 238 ik dicséretig; vagy még azon is túl, el a legutolsó imádságig. A ragyogó, mosolygó szemü

gyermek figyelt-figyelt s tanulta, elleste az énekeket; az öreg biblia is kézbe került áhitattal nézte hejh, ha már olvasni is tudná! E fiuból pap lesz, akárki meglássa. El elődönghetett a templom falánál, mikor tiszteletes uram, jobb kezén szép redős palástja, bement a szent gyűlésbe. Kinyílt az ajtó, ott benn állottak sokan, szépen kivágott az ajtó nyílásán:

„Mi is hát térdet hajtunk,
Hogy rajtunk könyörülj . . .

Átredült a szívéen az ismeretes dallam s mikor a betett templomajtó elzárta előle a hangot, csak úgy szűrődött át valami zöngés a kulcslyukon, vagy fönt a templom rossz zárású ablakán, maga is folytatta a fiu:

Kegyelleddel fogadd el,
Mikor Tehozád emel kezét
Ez a gyülekezet.“

Az énekek mellett hallott tanult temérdek mést is, ezernyi népdalt, sok számos versekkel, fonókában, lakadalomban, vasárnapi táncnál, szárazmalom mellett, vagy a csárda előtt, holott már egyszer-egyszer „szárazfát“ is látott egy-egy muzsikus kezében. Mindezeket magába szivta, lelkével benyelte. Ezek a kődarabok élete fundamentomához.

Iskolába került. Hires volt szorgalmáról, mint kis tanuló s mint nagyobb tanuló, mint deák is. Hatalmasan ivelt homlokkal, mely állához számítva kicsi híján 90 fokot tett, áldotta meg a Gondviselés az alatt honolt pompás emlékező tehetsége, melyet ki is fejlesztett. Ugy Szarvason, mint Debrecenben, megtanulván minden iskolai feladatot, töltögetvén a kincstárat, melynek kincseit később, ez egyházmegyében munkálkodása idején két kézzel szórta, szinte pazarolta. Ami dolga volt, azt szerette, annak élt; nem hagyott el, ha csak lehetett, egy jotát, vagy egy pontocskát sem. Vagy egészen, vagy sehogy; ez volt nála a jelszó.

Elvégezvén a szent pályát, Kisujszállásra jó káplánnak a szegény megbénult Győry Lajos lelkész mellé. Midőn a halványarcu mély kékszemű áttíllás ifju először lépett Kisujszállás falai közé ki gondolta volna hogy 33 esztendeig lesz a fényes nagy egyház lelkipásztora, ki erős egyéniségével, bámulatos munkaképességével bírja igazgatja ekklezsiáját s még ezenkívül arra is lesz ideje, hogy szélesebb körre kiterjesztően lelke erős szárnyait intézőleg folyék be más ekklezsiák ügyeibe is.

1872-ben május 9 én választották meg kisujszállási lelkészszé. 1873. március 7-én nősült meg, elvevén feleségül principálisának leányát Győry Jusztinát kitől két élő gyermeke maradt; Ilona és Lajos. Hivatalában szolgált hatalmas energiával, övéit gyöngéden szerette. Alkuvást nem ösmerő kötelességtudása pontossága reáterelte az egyház vidék figyelmét s megválasztották a tractus tanácsbírájává, közigazgatási pénztárnokává, végre esperesévé.

Egyháza szűkebb körében s az egyházmegye ügyei érdekében is, szolgált hiven, szolgált míg csak mozdulni tudott. Utolsó szolgálata a mult év december 18-ára esett, akkor még temetett. Előtte való napon két ifju párra kérte az Isten kegyelmét, de már ekkor is az Urasztalán ak korlátjába kellett fogóznia, hogy járhasson, utolsó bibliamagyarázatának

hallása megindító volt. Az Ephézusbeliekhez írott levél magyarázását kezdte meg. Feljajdult, szomoru volt a beteg lelkipásztor szólása: Harminchárom éve hogy szólok e helyről, vajjon, mit most megkezdek bevégezhetem-e ez apostoli levél magyarázását . . . Egyik szavában bucsuzott, másikkban áldott, harmadikban sirt. Még egyszer állott prédikálván a szószéken, a következő vasárnapon és . . . soha többé. Presbiteri gyűlést is tartott még egyszer, prédikálását követőleg közvetlenül. Meg volt már roskadva. Akkori gyűlésünk utolsó volt az ő esztendőben. Nálunk imádsággal nyitják meg a gyűlést. Szokatlanul ünnepélyes volt a hangulat. Az esztendő munkájára visszatekintvén, gondolata önkénytelenül is oda tévedhet, mintha ő már elvégezte volna a „munkát.“ Ki hitte volna, hogy, ahol oly sokszor hallatta meggyőződéstől áthatott kemény szavait, a gyűléstartás helyén akkor utoljára áll. Ki hitte volna?!

Predikált még azután is, egyháza ügyével is bajolt, esketett, keresztelt, iskolák vizsgáin volt . . . de csak lelke lázas álmában, csak lelke képzeletében Sirt a sírókkal. Harangszó ha be zendült hajlékába: fölneszelt: ki halt meg? Sirva lettem egyszer: ezért sírok — mondá — azért sirtam egész nap, hogy vajjon megengedi-e az Isten, hogy mégegyszer elmehessek a templomba? hozzátette ezt is; feleséggel. Néhány nap multán a hangja is elváltozott már, agya működése is meg-megakadt egy egy-egy szempillantásra. „Áldjon meg az Isten!“ . . . csak ennyit szólt a közelállókhöz, azután elfáradt. Majd összetette lesóványodott két sárga kezét, fölemelte mély tekintetű már akkor bágyadt két szemét, imádkozott: „Szent Háromság egy Isten! . . . Amen“ . . . Aztán jött a kínos vergődés, égető kinok, mint tüzes szekér . . . s Ilyésünk lelke égbe szállt, e folyó év február 14-én déli 1/21 órakor.

Az egyház halottját busan siratták harangjaink s a mint a Hevesnagykunsági egyházvidék fölött szállt-szállt a harangszó, a Tiszamentéről s a Kunság tájairól feleltek tompán busan a harangok: Aludjék esendesen! ezt felelgett k. Gyászlobogók lobogtak a tornyokon, köny rezgett szemünkben, gyász ült a szívünkön. A kisújszállási templom nem tudta befogadni a végtiszűségételen megjelenteket. A predikátorok során egygyel több a sir . . . s egy kötelességtudó, erős harcossal, a reformált anyaszentegyház egy hü fiával, egy igaz küzdővel kevesebb. Szépen elmondták, kik felette prédikáltak, szebben mint én elmondom.

Mint ember, szive legmélyén hordta szeretetét, úgy mint hegyek tetején levő várkutakban nagymélyen csillan azok kinese: a víz. Szeretetét ki nem beszélte, szeretetét kirakatba nem helyezgette; kedvező bírálattal ritkán, egyesekkel szemben, előtűk sohasem hozakodott elő, ám azért, tudom, hirdetem: megvolt benne a kellő méltánylás, szeretet felebarátai, munkatársai iránt, ha nem hirdette is.

Hibája az volt, hogy önmagát kevésbé szerette. Azt hívé, hogy az a vasszervezet, melylyel Isten megáldá, örökéletre szól, nem lehet azt elpusztítani kedvére pusztította hát. Illik nekünk a mi tisztünknek kötelességét betöltenünk — mondá — ne papi-ron legyen megírva kötelességünk, hanem töltsük is be. Sokszor találta őt íróasztalánál az éjféli, hol az iratok okmányok egész tömege fölött uralkodott, királykodott; meg is simult szolgaként a papir néhez keze súlyos vonásai alatt. Jellegzetes betűi sok

időig megkülönböztethetők lesznek minden más írástól, Jellegzetesek, mint maga az ember. Biztonságról tanuskodó betűk, így csak erős egyéniség ir, kinek agyában világosság és meggyőződés honol.

Magyar volt, tipikus magyar, külsejében s lelkületében, tipikus magyar református pap. Volt benne egy egy vonás Méliusból, Révész Imréből. Azokféle, kiket zordon téli időben a gályák felé hajtottak, korbácsoltak, átal Ausztrián, Stirián és tovább el a Vezuv aljáig, kik le nem rogytak, meg nem tántorodtak, megmaradtak bástyául a kősziklán épült Hazának.

Ha a reformált anyaszentegyháznak századok által megszentelt elveire kellett rámutatni, alakja fölegyenésedett; melle mint acél domboru paizs, feszült: nehéz erős karja kitárult s csak vártuk a szót ajakáról: Itt állok . . . Isten engem úgy segéljen! Ilyenkor elragadóan tudott szólani. Nyiltan hirdette ugyan magáról, hogy a templomi ékes szolás nem tulajdona, e téren a babért átengedi mindig mostmár nyugvó legközvetlenebb tisztársának; de, ha szólni kellett egyes alkalmaknál, solemnitásoknál, gyűlések termeiben, rögtönözve, komolysággal, magyárosan: a szava, szólása a szivekre hullott, azokat megütötte, felnyitotta, megindította. Ha kötelességteljesítésre kellett indítani s ha úgy hozták az idők, hogy kellett feddeni mulasztót vagy ellenszegülőt; szava harsogott, mint hegyek közt az égi csattanás. S ha kell szólni köszönet hangján, megköszönni, egy jóltevőnek hogy a szent Sionról megemlékezett: im itt állok tanunak, azt a szólást, azt a jelenetet meg-sirattam.

A multon szeretettel csüngött, ez magyarázza Debrecenhez s abban az Alma materhez való szerelmét. A diákevek emlékei arany felhőkkel át átvonultak a szive fölött; ilyenkor könyökére hajtotta le fejét s az időkbe visszanezett lelkével. Majd hirtelen fölesapta homlokát; orcáján derü, szemében kedély, ajkain dal vagy „Egyszer volt, hol nem volt.“ Ilyenkor aztán a körülvevő társaság lelkei sugarak voltak az ő lelke körül.

Administrátori tehetség volt, maga egy egész számvevőszék. Tán, mert úgy gondolta, hogy az emberi tevékenység ez ága legkevesebbet érdekel. Ezt választotta hat ki maga számára, amin se költészetnek bűbája, zománca, s e emberi hála rájara-gyogása: adminisztrálni, törvénytlátni, számolni, ítélni, a nehezebb részt választotta.

Az ügygyel, melyet képviselt, vezetett, egészen összeforradt a lelke; lényét alig lehet elválasztani az üggyől, mely reá nézett. A kisújszállási egyházat, sokrészből az egyházmegyét, annak esperesi hivatalát is, csak hosszas megszokás után tudjuk elképzelni az ő neve, az ő lénye nélkül. Amabban 33 év tette egybeforróttá, egygyé az üggyel, rányomta lelkének bélyegét amaz egyházra, emitt 14 év, de milyen esztendők! Atalakulások, fejlődések nagy esztendei: baptizmus, nazarénizmus, egyházpolitikai új törvények, világátható socialismus évei. Ez időben kisebb őrhelyen állni is: feladat s hát magas helyen?! Lenni hegyen épített város, lenni magas bástya, lenni világító torony, fénykévéket szórni, oltalmat nyújtani, el nem rejteni, hanem világoskodni: erő kell ehhez és nemes hivatásérzet, képesség, készség, munka, hűség és interna vocatio.

Im e kövekből, sziklákból volt összeróva a hegy, mely megomlott. Óh hogy a hegyek bédőlnek a

tengerbe, a mi sziklás nagy hegyeink az enyészet tengerébe.

Az ő lelke, az ő lelkük itt van, itt lesz közöttünk. Ha az egyházvidék előbb megy intézményekben, erősödik vívmányokkal, szózatot hallok, mely ezt mondja: Jól vagy, előre! — Ha veszély fenyegetné a drága szent ügyet, látnánk kezek, karok felemelkedését s mint egy Csaba útján visszatérő nagy, erős küzdőket; kezökben Törvénykönyv, szájkban szó, tekintetükben buzdítás, porladt szívükben hűség s újra felgyulladt láng. Egyik kezük az égre is mutat, holott a Sion örök Őre áll, a megnyilatkozott egeken túl az embernek Fia. Ajkukról zengés hallatik: „Bizzatok, Ő meggyőzte a világot... Vigyázzatok és imádkozzatok... Az Isten a mi reményeségünk!”

* * *

S én, mig mindezeket elmondtam embereink felől, kik mint Mózes és Ilyés ott vannak már, mint egykor ügye körül, ott vannak az Ur Jézus körül; és midőn kérdezem, miért kell elveszítenünk legerősebbjeinket, leghivebbjeinket és miért kell próbáltatnia az Országnak örökké? egy perere tán a lelkem kétségbe borul, aztán a kérdés imává olvad át ajkamon, mert látom az Urat, kinek az Ő orcája, mint a nap és ruhája, mint a fényesség.

Az emberek elmennek, de Ő velünk marad mind a világ végezetéig. Igérte. Amen.

A debreceni református Kollégium adattára

azaz

a Kollégium története adattári alakban.

(Folytatás.)

A beiratkozási anyakönyvek.

A legrégebb nagybecsű könyv a főiskola birtokában a későbbi korban úgynevezett „subscriptionale diarium vagy protocolum”; első neve Series Nominum; és *Catalogus omnium civium Scholae Debrecinae*. Az eredeti a főiskola anyakönyvtárában van. 2000 koronára értékelve mint postai csomag. Erről másolati példány a levéltár egyik kincse. A történet iránt rendkívüli fogékony és széles látkörű tanára főiskolánknak (1694—1711.) *Kocsi Csergő János* (valószínűleg a neves pápai tanár, gályarab és történetíró Kocsi Csergő Bálint öccse, a ki 1665-ben iratkozott be ide), a névsorba 1669-ben irt alá. A ref. egyház első nagy történetírójával Debreceni Ember Pállal élénk és irodalmi összeköttetésben volt, különösen ennek debreceni rövid lelkipásztorkodása ideje óta. Kocsi János a legnagyobb kuruc háború zivatarait átélte; 1705. október 19. vonult be a pusztán hagyott Debrecenbe a német hadsereg Herbeville tábornok élén, a bosszus katonaság — mivel a lakosok elfutottak Tokaj felé — felprédálta a mit talált, a főiskola anyakönyvtárát is, nyomdát, városi levéltárt stb. A szintén menekülő tanárok, deákok vihették magukkal a legbecsesebb ereklyét a „Catalogus”, mert ez megmenekült.

Kocsi, mikor a városban a dolgok rendes folyása helye állt, a deákok közreműködésével egy második példányt készített 1708-ban, felette nagy gondnal az eredetiből, mert két példány ha van,

biztosabb a jövő számára való megmaradása. Ez a „*Catalogus renovatus*”.

A címlapon fekete rajzolatokkal meglepő széppel találkozunk, tollal festette Komáromi H. János hat éves deák, akkor a főiskolában a legjobb festő; a theologia és philosophia nő alakjával, az ország-, Debrecen város-, és a collegium címereit egy-egy angyal tartja. Az első szakasz 1588-tól 1656-ig egy kéz által van másolva, bevégezte a leíró 1708. februárban, a legelső ismert deáktól Noghéri (külső egyetemi neve Nogerinus, azaz Nyögéri) Jánostól (1588.) kezdve megörökíti a főiskola legrégebb felső tanulóit, mestereit (rektor, tanár) évről-évre, nemcsak a pusztán neveket, hanem az utólag beirt történelmi megjegyzéseket is. Itt található a seniorok, collaboratorok, contrascribák nevei is. Itt azon nagy deákok nevei, kik a m.-keresztési csatában (1596.) elesetek, p. o. ezek közt első Szegedi Lőrincz collaborator „obiit in bello Keresztésiensi.” Ezek az utolsó jegyzések sok helyen világot vetnek az illető deákok élettörténetére. Egy szász tudós újabb korban idefordult, tanult-e itt a kit ő nyomoz, Brosserus János? Kaptam a feleletet, hogy 1591-ben találta Békési György rektorsága alatt e nevű deák.

A második szakasz más kéz által másolva (ugylászik egy időben többen másolták a kiosztott részeket), a Komáromi Csipkés-féle új isk. törvény behozatala évétől kezdődik (1657-ben) „*Nomina Studiosorum*” külön felirattal. Itt már még dúsabb és részletesebb utójegyzetek vannak a nevek után bevive, magának Kocsi Cs. J.-nak neve után ez: „*praeceptor poë. et orator, curator, tandem contrascriba, senior, ascendit Academiam, tandem Szatmarinum ductus pro rectore. Professor Debrecini laudatus*.” Ennek 1699-ben kellett bevezettetni az eredetibe. Naszályi B. János seniorsága és Kocsi halála (1711-ig) idejével zárul a 2-ik szakasz. A tisztán maradt lapokra azután évenként különböző kezek folytatták a névsort, a seniorok kora szerint. Kitűnő címmel és izléssel vezette a névsort be P. Szilágyi Sámuel senior 1715. aug. 21-től 1716. jun. 26-ig). Érdekes, hogy a két angol barát Uri János és Sinai Miklós 1746-ban iratkoztak be, amaz oxfordi tanár lett, illetőleg a keleti kéziratok (30 ezer) őre és rendezője s Angliában is halt meg, (Lásd róla szóló cikkemet S.-pataki Füzetek 1866. évf. 409—415. II.) Sinai szintén taunt oxfordon, s az angol alapítvány ügyében ő levelezett az anglikán egyház hatóságával.

Új beiratkozási rendszer 1748. ápril. 25. óta veszi kezdetét, Losonezi Sziogyártó János seniorsága alatt, a beiratkozó lap 3 rovatra osztva első a név, (Nomen), második a születési hely (patria), harmadik az iskola (schola) neve, honnan az ifjú ide jött tanulni, p. o. „Csokonai Ferencz ácsi fi, jött a kecskeméti iskolából.” Sőt jelezve van a classis (gradus) is I. II. III. számmal, jönnek elő világi pályára készülő is „publicus” néven, p. o. 1757-ben Bölöni László Szakácsiból és Szunyogi Farkas Fejértől. mindketten előbb Debrecenben tanultak. Végződik ezen anyakönyv 1774. ápril. 29. Lévai Balázs szeniorsága alatt beiratkozókkal.

Az eredeti catalogus 2-ik darabja vagy kötete, mely 1792-ik év ápril. 28-áig tart az anyakönyvtárban van. Erről a levéltárban másolat nincs.

E catalogus kiváló jelentőségű azért, hogy minden hazai főiskola közül az egyetlen a debreceni,

mely oly régi időtől fogva feltudja mutatni deákjainak nevét.

A genfi főiskola 1859-ben három százados fennállása ünnepélyén és emlékére nyomtatásban adta ki 1559—1859. évek alatt vezetett beiratkozási anyakönyvét, *Rektori könyv* „Le livre du Recteur“ catalogue des étudiants cím alatt; mint eredeti forrásból onnan látható, kik tanultak 300 év alatt a Kálvin alapította főiskolában, mely ma már egyetemmé fejlődött. Onnan tudhatjuk: magyarok mikor és kik látogatták a reformatio e hatalmas tudományvárát, 1566-ban ment oda az első két magyar: Hellopaeus Bálint és Thuri Mátyás.

Vajha elérkeznek az a szerencsés idő, mikor a hazai legrégebb „rektori könyv“, a „Catalogus omnium civium Scholae Debrecinae“ világot láthatna minden bejegyzésével. Az ezredéves fennállás ünnepére is illő lett volna kiadni lehozva 1896-ig a névsort. Abból fogná látni a tudós és érdeklő világ azon 24,361 deák nevét és igen soknak történeti megvilágítását, akik ez ősi anyaiskolában 1588-tól 1896. évig tanultak s a haza műveltségének terjesztői és hordozói valának. Az ország csaknem minden vidékének szolgált ez anyaiskola lelki olajával. A debreceni kollégium nagy történetének első, legrégebb és folytonos forrása lenne, és igazi emlékmű (monumentum) ez a nagy anyakönyv. A hazában élő családok abban lennének fel őseiket, kik e főiskolában képződtek, maga a magyar művelődés történetének is egyik kútfejevé válnék. Magyarország vezérlő intézői abból győzelnének meg, hogy az alföld e főiskolája minő óriás szolgálatot tett a nemzeti műveltség, fennmaradás és haladás szent ügyének. Az úttörő 4 nemzeti fejedelem: Boeska, Bethlen, Rákóczi és Apafi — kiknek szép olaj képei méltán ékesítik az anyakönyvtárt — méltató példája után a törvényhozás egyszersmindenkori hálaadományyal (dotatio, donatio) jutalm zhatná a 3 száz éves nagy szolgálatot ez ősi főiskola nemzeti egyetemmé fejlesztésére.

Volt egy tudományos napszámosa e főiskolának, a ki egész életét szentelte eme nagy anyakönyv átbúvárkodására és feldolgozására. Az volt *Bakóczy János*.

Ő debreceni ősi polgárcsalád gyermeke, 1853. iratkozott be a hittanfolyamra, főiskolai széniori hivatalát 1864. febr. 1. végezte, egy évig külföldön tanult Zürichben, előbb m.-péresi majd 1869-ben hajduböszörményi lelkipásztor, egyházmegyei tanácsbíró és levéltárnok. Meghalt 1900. év márc. 24. élete 66-ik, lelkipásztorkodása 34-ik évében. Halála előtt négy hónappal adta be a főiskolai levéltárba ajándékként és örök tulajdonul, nagybecsű tanulmányát a szeretett főiskola multjáról, melyet hangyaszigalommal évek hosszú során át gyűjtött és sajátkezűleg írt. A kézirat kötetek tartalma következő: I. „A főiskola növendékeinek“ névsora 1588—1700-ig az eredeti példányról leírva. Oszlopos címlap, belül fekete tollrajzzal az eredetinek címkép utánzata, készítette ifju Bakóczy János orvos doktor. Nem pusztán másolat csak, hanem a szembes oldalakon bőséges pótlásokkal kiegészítve, a melyeket gondos utánjárással, források megnevezésével hordott össze szerző a koráig található művekből. Számtalan egyénnek, a kiról csak névadat volt található, életrajza kidomborúl itt. Ezeknél fogva az eredetinél is értékesebb.

II. darab, hasonló vaskos kötet az 1701—1759-ig

való növendékek névsora, hasonlóan kipótolva a maig ismeretes és felmerült adatokkal.

III. nagy kötet 1760—1791-ig. Ugyanezen gazdag kiegészítésekkel, kész lett 1887. végére.

IV. kötet. A főiskola növendékeinek *betűrendes névsora* 1588—1791-ig. E megbecsülhetlen kötetben az említett évek alatt főiskolánkban tanult 11,007 növendék nevei betűrendben, a beiratkozási évekre, napokra, és a kötetek lapjaira való útasítással közölve oly áttekinthető szerkezetben, hogy bárki egy pillanat alatt feltalálhatja ki és mikor iratkozott be s így kiki könnyen kutathat ősei tanulóit volta után. Sőt statistikailag is elől összegezve évenként hány új tanuló iratkozott be. Bevezetésében feltüntetve névszerint, hogy a heidelbergi egyetemen 1591—1787-ig Debrecenből 121 tanuló ment ki.

Az V. kötet a főiskola *széniorai* névsora, diszes címlappal. Előbb betűrendben, majd korrendben közli a széniorok neveit aláírási, széniori idejökkel és történeteik utánjegyzésével. Az első széniorotól Kevi Gáspártól (1589. a 424-ik széniorig Virágh Istvánig, 1895/6-ig, (ki most trentoni, északamerikai magyar ref. lelkész); tehát a legújabb korig lejő... ezután már könnyű lesz pótolni a diáktestület főtisztviselőinek folytatását. Maga az összeíró Bakóczy a 380. szénior volt 1863/4-ben. E sorozat 300 éven túl vezetve képet ad a vezér deákok szellemi erejéről; ezekből kerültek ki jórészen a főiskola és vidéki iskolák tanárai, némelyik püspökké lett, esperessé, neves íróvá, tudóssá, mások orvos tudorokká mint Veszprémi István (1754), Cseh Szombati József (1776.)

Rendkívüli nagybecsű a VI. kötet a *főiskola tanárainak életrajza* 1549—1892-ig. Minden tanár életmozgatait évről évre sorolja elő, forrásokra utalásokkal. Hasonló módon készítette el a *debreceni reformatus lelkészek életrajzát* és sorozatát is (VII. kötet), melyért a debreceni egyháztól különleges megtiszteltetésben részesült, kinyomtatása is elrendeltetett, de egy különös ok miatt eddig az elmaradt.

E munkás férfiú leróta szellemi öröklő adóját egyháza és iskolája iránt sok rendben, leróta mint tanuló, a diákság „virágzó koszorúja“ iránt, mint senior, mint tanítvány, mint azon egyház tagja, mely egyház bőlesejénél egyik őse Bakóczy István (1554. febr. 13.) mint városi jegyző szerepelt, mikor az utolsó róm. kath. templom üresen maradása alkalmával a templomi szerelvényeket leltározta a hitújítás elején.

Magával vitte Bakóczy a sirba Sinai Miklós nagy tanár sirja fekvési helyének ismerését. Ő meglátogatta azt sokszor, még állt 1892. okt. 31-én a Péterfiai temetőben a négy szegletű sirdomb, két fa árnyékában a esőszháztól északkelet felé, néha virágot is látott a sir felett. Mindig ígérte, hogy egy bejövetele alkalmával ki viszi barátait oda, és egy a szülei háza udvarán őrzött márvány darabkával megjelöli. De ez alkalom elmaradt, s így ma aligha deríthető ki a nyugvó hely. Méltán illethetjük őt a „leghibb deák“ névvel.

(Folyt. köv.)

Balogh Ferencs
hittanár.

KÜLFÖLD.

Francia egyházi szemle.

Francia országban az állam és egyház elválasztásának jelszava mellett megindult küzdelemben a közvélemény előtt mindinkább világossá lesz, hogy a kormány egyáltalában nincs tudatában annak, hogy az államnak érdeke a vallásosság előmozdítása. A küzdelem egyes mozzanataiból tényleg kiolvasható az a tény, hogy a kormány a katolicizmus hibáinak hatása alatt itéli meg a vallás jelentőségét és az a gondolat vezet, hogy most kell leszámolni véglegesen az egyházzal olyan törvény alkotásával, mely egyszerismindenkorra lehetetlenné teszi bármelyik felekezet részére, hogy az állam céljaival ellentétben álló törekvéseket ápoljon. Ezt az egyházi életnek a lehető legszűkebb körre való szorításával akarják elérni. Nyíltan beszélnek, hogy a köztársasági kormány nem csak egyes felekezeteknek, hanem magának a vallásosságnak is ellensége. Diesérőleg emlegetik az Amerikai Egyesült Államok elnökét, Rooseveltet, a ki protestáns vallásos érzelmeinek sok jelét adta és adja most is. Míg a francia kormány a vallás jelentőségét az állami életben a minimumra akarja redukálni, addig Roosevelttel a vallásosságnak az állami életben megnyilvánuló nagy jelentőségét hangsúlyozza. Annál nagyobb jelentőségű ez a tény mert az Egyesült Államokban minden felekezet független az államtól. Roosevelttel azt mondta nem régen a bevándorlókról hogy ezekkel szemben az egyes egyházaknak van legnagyobb kötelessége, ezek tehetnek legtöbbet a bevándorlók haladásának előmozdítására. Különösen az ó világból érkező bevándorlókat kell az egyházaknak tárt karokkal fogadni. Szerinte az államférfiak csak úgy fejtenek ki sikeres tevékenységet, ha működésük a keresztyénség szellemével megegyezik, egyetlen állam sem emelkedhet igazi nagyságra a keresztyénség s ellemének érvényesítése nélkül. Ezért örülök, — mondta Roosevelttel — minden felekezet előhaladásának.

Egészen más irányú vita folyik a vallási élet jelentősége lelett Franciaországban, hol különösen a katolikus egyház ellenségei mindnik felekezettel éreztetik ellenszenvöket. Méltán sóhajt fel tehát egyik egyházi lap Roosevelttel elnök szavainak idézésével kapcsolatban, kérdezvén, hogy mikor halljuk így nyilatkozni a francia köztársaság elnökét.

Az állam és egyház elválasztásáról szóló törvényjavaslat tárgyalása kapcsán az egyházakkal szemben elhangzott beszédek között igen jellemző egyik szabadgondolkozó képviselőnek Allardnak a nyilatkozata, melyből kiolvasható, hogy bár az ott elmondottak a katolicizmus elavult intézményei és rendszere ellen felhozott érvek, mégis a szabadgondolkozók egy kalap alá vonják a katolicizmussal a protestantizmust, s elvi harcot folytatnak mindenik felekezet ellen, Allard ugyanis ellenjavaslatot terjesztett be, mely szerint „a köztársaság nem ismer el, nem pártfogol, nem fizet nem segítyez, s nem lát el hajlékkal semmiféle felekezetet.” Indokolásában a szabadgondolkozók álláspontját jelzi, azt mondván, hogy a szabadgondolkozók olyan szétválasztást akarnak a mely az egyház megsemmisülését, vagy legalább is meggyöngyülését biztosítja. Az egyház politika és társadalmi veszedelem, a mely előtt ma, a mikor az államtól való elválasztásról van szó, nem

szabad lerakni a fegyvert. A római blocot nem egye-síteni és erősíteni kell, hanem megtörni. Ugylátszik hogy a szabadgondolkozók az egyházat nem tudják másképpen elképzelni, mint az állam ellenségét, mely nemesak ellentétes érdekeket szolgál, hanem az állam fölé is akar kerülni. Feledik, hogy a protestantizmus nemzeti egyházat alkotni s a vallásos érületet a nemzetivel össze egyeztetni képes, mint ezt a történelem bizonyítja, s viszont a protestáns egyházi érdekből kifolyó küzdelmek mindenütt hatalmas erő kifejtést eredményeztek, mely nem egy államot tett nagygyá. Vagy ki ne emlékeznék Gusztáv Adolf svéd királynak a protestantizmus érdekében folytatott, de Svédország nagyhatalmát megalapító harcaira? Az angol nemzet lelkesedése, mely a protestantizmus védelméből indul ki, legyőzte II. Fülöp spanyol király „győzhetetlen armadáját,” s Angolország nagyságának alapját vetette meg. S ki tudja, hogy Boeskaai Bethlen és a Rákóciak háborui nélkül Magyarország alkotmánya nem ment volna-e veszendőbe? Vagy francia példával élve, a francia nemzet politikai szabadságának nem a francia hugenották voltak-e előharcosai?

A templomok felhasználásáról azt mondja Allard, hogy azokat legcélszerűbben a műveltség intézményeiül kell tekinteni nyilvános könyvtárak s különféle kurzusok számára kell használni. Az előadó azon kijelentésére, hogy a templomok nagyszerű építkezése harmóniumba olvad a vallásos érülettel, tehát azok felekezeti célokra használandók, azt mondja hogy az egyházi épületek díszje éppen úgy harmóniában volna a polgárságnak a közügyekben ott elhangzó határozataival. Tehát az egyházi ingatlanok a községek tulajdonába menjenek át. Allard odáig elmegy, hogy még a szövetségek számára biztosított jogokat is meg akarja tagadni a felekezetektől, mert ha a felekezetek érdekeik ápolására szövetséget alapíthatnak, abból veszedelem származik. Az egyház mely ma csak erkölcsi lény, holnap állam lesz az államban. A szabadgondolkozókat az a veszély fenyegeti, hogy véleményükért az egyház üldözöbe veheti őket, ha a dogmákat bírálják, mert a törvényjavaslat szerint a felekezeti szövetségek birói funkciót is gyakorolhatnak. Ezen okoskodáson nagyon meglátszik hogy a katolicizmus egyoldalú bírálatából indul ki, s a szabad vélemény-nyilvánítás meggátlását a protestantizmusnak is felrója, holott ezzel éppen nem vádolható.

Méginkább meglátszik az egyházi férfiakról mondott véleményén, hogy a katolikus klérust bírálja. Azt mondja ugyanis Allard, hogy a papban nem tekintünk ma napság francia polgárt, mert az kívül áll a nemzeti közösségen. Ő az Istennek privilégizált képviselője a földön, tehát külön állást kell számára biztosítani a társadalomban s meg kell neki tiltani, hogy a szószékről politikai kérdéseket tárgyaljon. Ha képviselők mennek a vidékre propagandát csinálni, ám jó, ők nem arrogálnak magoknak különleges hivatást, de az a pap, aki folytonosan azt hangoztatja, hogy ő van közvetlen kapcsolatban az Istennel, ő tőle függ az emberek üdvé és átká, az ne támadhassa büntetlenül a nemzeti intézményeket és a törvényeket. Ha a pap leteszi a reverendát a mi gyakran megtörténik, akkor csinálhat politikát a nyilvános gyűléseken.

Furesa azonban a szabadgondolkozóknak a gyermekek vallásos oktatásáról hangoztatott véleménye.

Allard azt mondja hogy a gyermekeket meg kell védelmezni a papok ellen. A gyermek lelkiismereti szabadságát biztosítani kell. A szülők beleegyezésétől kell függővé tenni, hogy tanulja-e a gyermek a katekhizmust. Mig egy szabadgondolkozó apa a gyárban dolgozik, a pap elmegy az anyához és elviszi a gyermeket a hittanra. Ezt meg kell szüntetni. Egy katolikus apa, ha jónak látja, adjon felhatalmazást a katekhizmus tanulására, de hanem akarja, az ő akaratának kijátszása büntetlenül ne történjék. Sajátságos, hogy mig a szabadgondolkozók küzdenek a pápás csalhatatlan (?) egyház ellen, addig önmagukat tartják annyira csalhatatlanoknak, hogy a szabadgondolkozók elvének csak felületes ismeretével rendelkező apát is felhatalmazták arra, hogy gyermekeiket egész életükre boldogtalanokká tegyék.

Allard szerint a törvényjavaslat nem liberális, mert szabadalmakat biztosít az egyháznak, kívánja, hogy az egyház ne legyen több, mint a szabadgondolkozók egyesülete vagy más böleseleti társaság. Az állam ne erősítse az egyházat oly vagyon ráruházásával, amely a nemzet tulajdona. Keresztység és köztársaság inkompatibilisek épp úgy mint a keresztység és a katolicizmus. A konvent munkáját kell vegre hajtani, be kell fejezni Franciaország elkereszténytelenítését, hiszen Napoleon, a ki a Concordátumot kötötte, maga mondta 1797-ben: „A vallás előítélet, mely ellen a franciáknak küzdeniök kell.” A vallás akadály a haladásnak. A bourgeoisie kitalálta azt a formulát, hogy a vallás a népnek szükséges, s kezében a hit eszköz a haszonszerzésre a szegények elnyomására. Végül azt is megmondta, hogy Istenről mint vélekednek a szabadgondolkozók. Nem dicsekszenek azzal, hogy ők tudják, hogy van Isten, ők megálmak a végtelen előtt a nélkül, hogy vizsgálják, s rábizzák a tudományra, derítsen ki annyit a mennyit tud. Azt mondják ők az embernek: Senki sem tudja az igazságot, tehát értelmességtekkel csináljatok magatoknak olyan filozófiát, a melyet tudtok és akartok.

Ezekhez nem kell kommentár. Minden hatás visszahatást idéz elő, ez természettani törvény, a katolikus fanatizmus vakhít s az ebből származó balona csak a másik végletbe vezetheti az emberi észet. Bizonyítja ezt Allard beszéde is, ki felsorolja az egyház babonáit. Természetes, hogy az egyház alatt a katolikus egyházat érti, a mint hogy az egész beszéde a katolikus egyház elleni támadás. Ime a példák közül néhány Santiago érseke 1903-ban a kongregációnak ezt a kérdést adta fel: egy beteg katolikus ember abból a célból, hogy meggyógyuljon, feloldhatja-e a vízben a madonna képét és megihatja-e azt a vizet? Majd felmutatta Allard a romorantini ferencendi apácák prospectusát melyben, különböző tárgyakat ajánlanak pénzért, mert hiszen nem a hívek lelki üdvének előmozdítása a fő (mert akkor ingyen kellene osztani) hanem a pénz. Bizonyos összegért tetszés szerint kaphatja a vevő vagy páduai Szent Antal skapulérját, vagy assisi Szent Ferencz csudálatos áldását, a mely a szülést is megkönnyíti. Imádságoknak egész gyűjteménye van, melynek segélyeivel pört lehet megnyerni, és érmek, melyek a szentség elé téve éjjel, üdvöt hoznak. A nagyobb érem egy frankba, a kisebb 50 cenimesbe került. Arról is gondoskodnak, hogy rémítsék a tudatlan népet a purgatorium szenvedéseivel, természetesen azért, hogy a purgatorium szenvedései eny-

hitésének fejében minél több pénz gyűljön a papok zsebébe. Ezért röpiratokat osztogatnak, melyekben a purgatoriumban levő lelkek szenvedései (természetesen hiteles forrásból) oly megható módon vannak rajzolva, hogy az olvasó bizonyára siet a jámbor barátok segélyével a meghaltak szenvedésének enyhítését kieszközölni. Azt is mondta Allard, hogy ha ideált keres, azt nem fogja a franciskáni hölgyeknél megtalálni. Azzal végezte beszédét, hogy ha a kamara az egyházat védelmezi, egyuttal ezen babonákat védelmezi.

Ime, Franciaországban így beszélnek a keresztységről, s minden keresztvény felekezetről, mert hiszen mindeniket azonosítják a katolicizmussal. A protestantizmusról vagy téves értesüléseik vannak, vagy egyáltalában nem ismerik, a mi nem is csoda mert az alig egymillióra tehető francia protestánsok a nagy katolikus tengerben elenyésznek. Tény, hogy XIV. Lajos, amikor a hugenották sorait megritkította a francia katolikus egyház jövőjének sem tett szolgálatot mert a protestántizmus iránt fogékony francia nemzet békés uton átalakította volna a katolicizmust olyan formában, mely a józan ész követelményének megfelelt volna.

A törvényjavaslat tárgyalása folyamán azt mondta Deschanel, hogy ez a kérdés a legnehezebb, a mit a francia forradalom óta a francia parlamentben felvetettek. Nagy nyereségnek mondja, hogy az eredeti tervtől eltérőleg a törvényjavaslat nem egyes departementokra szorítja az egyházközségek egyesülését, a mi a protestantizmusnak több helyen való elenyészését vonta volna maga után, hanem megengedi, hogy a protestánsok központi szervezettel birjanak központi pénztártartsanak, melyből minden egyházközség szükségletei fedeztessenek. Így van ez jól, mert a vallásszabadság csak úgy lehetséges, ha a tehetősebb egyházak a szegényebbeknek segítségére lehetnek.

Azért is helyes ezen intézkedés, mert csak is így nem függenek a lelkészek hiveiktől, s azok közül is legtöbbször a leggazdagabbaktól. Ugy sem ért volna semmit a katolikus egyház szétdarabolása, mert a Vatikán az apró részeket egyesítette volna a maga kezében a szellemi kormányzás révén, s azzal együtt az anyagi kormányzást is magához ragadta volna Serelemes a javaslatban, hogy az egyházi épületek az állam, vagy a községek kezébe mennek. Vajjon igazságos dolog-e, — mondta egyik szónok, — hogy pl. az albi ref. templom, melyhez a hívek 22,000 frankkal járultak, mig a departement csak 1275, az állam pedig 1600 frankot adott rá, az államé, vagy a departementé legyen? Vagy helyes volna-e a párizsi zsidók zsinagógáját az államnak elvenni, holott a zsidóknak több millióba került, s az állam és Páris városa csak igen kicsi részt adott bele. A városok birtokába kerülő egyházi épületek miatt nagy összeütközések lesznek. Azon hívek, kik vallásos érzelmeikhez tovább is ragaszkodnak, megkövetelik, hogy a templomok azután is csak istenisztelet céljaira szolgáljanak, de a lakosság másik része hajlandó lesz kiadni raktárnak, vagy színháznak is. Milyen érzélem töltheti el a híveket, mikor látják, hogy ezen épületek, melyekhez születésök, házasságok és halottaik emléke köti őket, profán célokra használatnak. Nagy jelentőségű volt egy szónoknak az a kijelentése, hogy ebben a komoly pillanatban a parlament ne legyen hálátlan azokkal szemben,

kik a szabad vizsgálódás korát előkészítették, 220 évvel ezelőtt titokban, minden alkotmányos ellenőrzés mellőzésével, anélkül hogy valaki protestálhatott volna, elkövezték a lelkiismereti szabadság ellen a legnagyobb merényletet: a nantesi edictumot visszavonták. Ne legyen hálátlan a parlament a protestánsokkal szemben, kiknek hősi és önteláldozó küzdelme a szabad vizsgálódás és ellenőrzés uralmát előkészítette. Másik szónok azért nem helyeselte a törvényjavaslatot, mert a szerint vagy a lelkész nem lesz szabad, vagy az állam nem lesz ur. Másik szónok nyilatkozata szerint az állam az egyházat szét akarja rombolni: „Önök nem elakarják választani az egyházat az államtól, önök egyszerűen megakarják semmisíteni az egyházat.” Jézus mondta tanítványainak: „Adjátok meg Istennek, a mi az Istené, a császárnak pedig a mi a császáré, azt is mondta, hogy az ő országa nem e földről való. Az első keresztyének ezeket meg is tartották, ez volt az igazi szabad egyház, mely nem függött az államtól. Képzeljétek el Pál apostolt, hogy Nérótól várja fizetését vagy Pétert, hogy fizetésének javítását kéri. Az államtól való függetlenség volt a keresztyénség ama korszaka, a mikor a szabadság és igazság szelleme hatotta át a tanítványokat, s az első keresztyén egyházak kis köztársaságok voltak, melyben teljes egyenlőség volt. Ezen állapot véget ért, a mint a keresztyénség államvallássá lett. Ettől fogva megszűnt a vallásszabadság, megkezdődött az erőszakos térítés. A vallásszabadság eszméje folytonosan gyarapodott, s ma már sok francia bár a katolikus egyház tagja, egészen protestáns gondolkodású, s csak névleg katolikus, a nélkül, hogy erről tudna. Meg van győződve, hogy egy új reformatio mozgalom Franciaországot teljesen elszakítaná Rómától. „En remélem — ugymond — hogy a vallás reform kora el fog érkezni, mert ez szükséges ahhoz, hogy megszabaduljunk a katholicizmustól és a Syllabus egyházától.” Másik szónok a köztársaságiak álláspontját úgy foglalta össze, hogy nekik nem céljok sem egyik, sem másik felekezet védelme, egyedüli feladatuk, hogy a vallásszabadságot mindenki számára biztosítsák.

(Folyt. köv.)

GYÁSZROVAT.

folkusfalvi és tomkahazi
TOMKA KÁROLY
 (1829—1905.)

Az egész egyházmegye, de különösen a hertelendyfalvai református gyülekezet általános mély részvétellel vette hírül, hogy a békés-bánati egyházmegye egyik kitünősége, nagynevű lelkésze 51 évi tevékeny munka után 76 éves korában rövid szenvedés után jobblétre szenderült.

Örök időkhig kiható szép emléket hagyott maga után az eltávozott lélek, mert végső lehelletéig igaz hűséggel teljes odaadással eszközölte reá bizott népének boldogságát. Ő vezérelte őket ki idegen or-

szágból Bukovinából — anyaföldünkre: ő tartotta meg az idegen nemzetekkel szemben is a 3000 lelket kedves magyar hazánk számára. Mindezt sokat szenvedett, föláldozta nyugalma, boldogságát s mint ilyen méltán megérdemli, hogy nagy nevét e lapon megörökítsük s mint mint a lelkipásztorról habár röviden, de megemlékezzünk.

Tomka Károly 1829. január hó 11-én született: Tápiószentmártonban, hol atyja Tomka Máttyás Gosztonyi tábornok tisztartója volt. Edes atyját 4 éves korában elveszítve, anyja: Plachy Karolina Aszódra vitte, hol az elemi osztályokat végezve Szarvasra, majd Pozsonyba ment, hol be is fejezte gymnasiumi tanulmányait. Mint érettségét végzett növendékért Pozsonyban a szabadságharc kitérése. Beállt honvédnek s Bem táborába mint vitéz katona adóz harcot vívott a szembeszálló ellenséggel. Nagyszébenben Czech tábornok adjutánsává nevezte ki a bátor ifjut. A szabadságharc megvívása után Farnosra, majd Czeglédre ment tanítónak, s egy évi sikeres működés után Debrecenben a theologiára iratkozott. 1854-ben már mint végzett lelkész egy alföldi egyház káplánjává lett s három hónapi segédlelkészkedés után Pankotára választatott rendes lelkésznek. 1861-ben pedig Borossebesre. Mindkét helyen fényes érdemeket szerezve 1868-ban Erdőgyorokra hívatott meg. 5 évi buzgó működés után 1873-ban Bukarestbe, két év múlva Pitestre ment, hol az áll. Igazgató tanács a „Moldva-Romániai magyar missió” vezetésével bizta meg. 1878-ban Andrásfalvára (Bukovina) s innen 1884-ben az Andrásfalvai gyülekezettel együtt Hertelendyfalvára jött be. Hol a teljesen erdőborította helyre folytonos munkálódása, lelkesítése által egy remek községet, majd pedig az 1902-ik évben gyönyörű stylumot építtetett, melyben haláláig hirdette a Jézus Krisztus szent evangéliomát.

Kiváló egyházi szónok volt, ki nemesak hirdette az evangéliomi igazságokat, de hívei előtt minia életével tündökölt is. Igaz lelkiatyja, pásztora, bölcs tanácsadója volt gyülekezetének, s lelkes barátja a lelkészi s tanítói karnak. Hasznos életének buzgóságát egyenlő szeretettel osztotta fel egyháza és iskolája között.

A közszeretben s tiszteletben álló lelkésznek egyháza mult hó 22-én fényes temetést rendezett. A végtisztességtételén megjelent sokaság könnyhullatása mutatta meg, hogy mily szeretettel fűződtek a felejthetetlen lelképásztorhoz hívei és tisztelői.

A hiven, hű pályatársakon, barátokon kívül a derék férfit elhunytát özvegye és tíz gyermeke gyászolja.

Aldott legyen emlékezete!

Gy. D.

KÜLÖNFÉLÉK.

— *Az előfizetési díjak és hátralékok beküldésére tisztelettel kérjük lapunk járatóit.*

— *Az állam és egyház elválasztása.* A francia törvényhozása, a kamara jul 3-dikán este 108 szótöbbséggel hónapokig tartó tárgyalás és vita után

elfogadta a konkordátum megszüntetésére, az államnak az egyháztól leendő szétválasztására vonatkozó javaslatot. A konkordátumot I. Napoleon kötötte s e szerződés segítségével a pápa világhatalmán soha nem tölthető rést ütött. A konkordátum a francia katolikusokat alapjában már egy nemzeti egyházzá alakította, mely tényleg az állam befolyása alá került s csak névleg maradt meg a pápa uralma és rendelkezése alatt. E nemzeti egyháznak csak francia lehetett tagja, de papja és püspöke is. Megállapított ünnepi rendje, címe, ruházata, érvényesített a pápával szemben az állam ellenőrzési joga, de kötelező segítsége és támogatása is. E törvény folytán a francia kath. klérus tagjai állami hivatalnokok lettek s ez elbánásban részesültek a protestánsok is, a kik egész vonalon az egyenlőség elve alapján hasonló támogatásban részesültek. A konkordátum azonban lassan mind a két felet megkötő béklyóvá változott. Ez az oka, hogy mind a két fél változtatni törekedett rajta. Ez a változtatás ment most végbe az eredetileg Combes később Briand és Rouvier-féle javaslat elfogadásával. Az új törvény sokkal enyhébb, mint az eredeti javaslatok. Valóságos új konkordátum, de nem a pápa és állam, hanem állam és a francia katolikusok és a többi felekezetek között. A francia egyházak ennek következtében jövő évtől kezdve függetlenek lesznek az államtól, a katolikusok a pápától. Az egyházközségek magok választják papjaikat s a pápának nem lesz vétója a főpapok kinevezésénél. Az állam azonban nem fogja egyenesen segílyezni az egyházakat s így a híveknek magoknak kell az egyházfentartási terheket viselniök. Az állam támogatásának az elvonása azonban csak fokozatosan történik s az egyházak a törvény védelme alatt fognak állani. Felmerült azon eshetőség, hogy a szenátus a törvényt elveti, vagy megváltoztatja. Az újabb fejlemények után ez nem valószínű és abban a bizottságban, a mely elé a szenátus az elválasztási törvényt utasította, a többség az elválasztás mellett foglal állást. Remélhetőleg minden nagyobb rázkódás nélkül végbe megy tehát ez a nagy részekre oszlás s az új helyzetbe belefogják magukat találni a protestánsok is, a kik eleinte magok is a legnagyobb aggodalommal fogadták a törvénné váló javaslatot s bizonytalansággal állani a szabadságban is, mely egyházunk alapelvét képezi.

— **Köszönetnyilvánítás.** Nagyságos Kölesey Gábor csekei nagybirtokos ur a füleddi ev. ref. egyháznak, leégett iskolája s megrongált temploma felépítésére 100 koronát adományozott. A nemeslelkű, áldozatkész urnak ez uton is hálás köszönetet mond az egyház elöljárósága.

— **Erzékenykedés.** Nagy Károly az „Erd. Prot. Lap” érdemes szerkesztője, az erdélyi kerület kedvence zokon veszi konventi tudósítónk azon értesítését, hogy az új liturgiális javaslatot Nagy Károly csinálta s még inkább azon csipkedő megjegyzést, „ugy látszik Nagy Károly mindenhez ért.” Mindezek miatt aztán a „D. P. Lapnak” ordul és több pontumok alatt mérgesen támad. A támadásra ügyet se vetve, a Nagy Károly határozott kijelentése után: „hogy az új javaslat a bizottság plenumában készült,” elsőben is helyreigazítjuk a liturgiális javaslat szerzőségéről való tudósítást s kijelentjük, hogy az nem a Nagy Károly munkája (a konventen azonban tényleg úgy beszéltek róla.) Azon neheztelt ál-

lításunkat pedig, „hogy Nagy Károly mindenhez ért” egyszerűen visszavonjuk.

— **Nyilatkozat.*** Nagytiszteletű szerkesztő ur! Nagy Károly az Erdélyi Protestáns Lap szerkesztője, tehát ugyanaz, aki annyira zokon veszi a „Debreceni Protestáns Lapnak egy ártatlan tréfáját, ezelőtt pár héttel a debreceni bölcsészeti fakultásról vezércikkezővén, alkalmat vett magának rá, hogy a tanártársait korholó cikk folyamán rajtam és dr. Tüdös István kollegámon is üssön egyet, azt mondván, hogy Sárospatakon fegyelmi vizsgálatokig vitt a „másfelé gravitálás”, amely kifejezés eredetileg a debreceni munkálatban fordul elő, de talán nem a Nagy Károlytól értett tartalommal. Én erre felkértem egy rövid nyilatkozatban, hogy rectificálja ezt az állítását, mert minálunk ez a „másfelé gravitálás” állásunk természeténél fogva absolute ki van zárva, s a mi részünkről teljességgel nem szerepel egyéb az egész ügyben, mint a sárospataki kollégium szellemi előhaladására és anyagi rendezettségére törekvés. Nyilatkozatomat agyonhallgatta, tehát vádolni és támadni tudott alaptalanul és igaztalanul, de az igazság szavának már nem birt helyet adni. Vártam egy darabig, de most már bizonyosan nem fogja rectificálni helytelen és valótlan állítását, minélfogva kénytelen vagyok nagytiszteletű szerkesztő urnak a pártatlan igazságszeretethez fordulni, kérvén, hogy sziveskedjék helyt adni e soraimnak, s köztök annak a megisméltelt kijelentésemnek, hogy minket kizárólag a sárospataki kollégium anyagi és szellemi érdekei vezettek aciónkban. Mellőzhetetlennek tartom ennek a határozott nyilvántartását, mivel félhivatalos iratban is megvagyunk gyanúsítva, nyilvános dictióban is megvöltünk vádolva egyéb, persze nemtelen célokkal. De ezek épenugy nélkülöznek minden alapot, mint például az a hiresztelés, hogy én Sárospatakra jövetelem előtt ígéreteket, fogadásokat tettem volna Fejes István kollégiumi gondnoknak abban az irányban, hogy miképen viselkedem itten, mennyire tartózkodni fogok a közügyekbe való beleelegetedéstől stb. Mindebből egy szó sem igaz, és épenugy nem igaz az sem, amit jónak látott világgá bocsátani Nagy Károly az Erdélyi Protestáns Lapban.”

Zoványi Jenő.

— **Hírek a főiskola köréből.** A mult évi értesítőkből. A tanuló ifjúság statisztikája az 1904—5. éven a jogi és a theol. akadémián. Második vagy nyári félév. Hittanhallgatók: I. éves 33, II. éves 28,

* A nélkül, hogy a tiszáninneri egyházkerületben folyó belső harcba beleavatkozni óhajtanánk, mint támadott félnek a kérésére adjuk e nyilatkozatot, azzal a kijelentéssel, hogy az egyetemi munkálat „masfelé gravitálás” kitétele nem a sárospatakiakra vonatkozott. Szerk.

III. éves 28, IV. éves 24, végzett 2. Összezen: 115. Joghallgatók: I. éves 106, II. éves 69, III. éves 19, IV. éves 11. Összesen: 205. Mindössze akadémiai hallgató: 320. Az I-ső félévben 2 végzett hittanhallgató s a II-ik félévben 1 végzett hittanhallgató és 11 negyed éves joghallgató vizsgálatot tenni nem tartozott. E szerint a legmagasabb létszám volt: 349. a legalacsonyabb: 319. Születési hely tekintetében a) a hittanhallgatók az I-ső félévben 23, a II-ik félévben 21 megyéből valók; b) a joghallgatók az I-ső félévben 21 megyéből valók, 1 ausztriai 1 pedig amerikai születésű; a II-ik félévben 42 megyéből valók s 1 amerikai születésű.

— **Két beköszönő.** A múlt hó folyamán két egyházunkban volt ünnepélyes lelkész iktatás, *Budapesten Szabó Aladár* volt theologiai tanár foglalta el a józsefvárosi lelkészi állomást, melyre nagy szótöbbséggel megválasztott. *Tiszafüreden* meg az egyhangu meghívás útján megválasztott *Diószegi Mihály* volt sámsoni lelkész köszöntött be nagy tetszés közt predikálván János ev. 9. r. 4. verse felett. A Krisztusról, mint egyház fejeiről szólott a *Szabó Aladár* beköszöntő egyházi beszéde is, ki Máté evangéliuma 4. részének 23. verse alapján: „És bejárá Jézus az egész Galileát . . . tanítván . . . és gyógyítván” beszélt és fejtette ki az evangéliumi egyház programját, a mely áll 1. a gyógyításban 2. a tanításban 3. az életteljes mozgásban. A *Szabó Aladár* próféta jellegű szerepe az első a harmadik részben jut inkább kifejezésre. A befejezésben érdekes és időszerű, a mit a nagy egyházak és egyenesen a Budapesti ref. egyház feladatáról elmond:

„Jaj az egyháznak, a mely egynehány ezer embert foglalkoztat s a milliók bajával, sebeivel, nem törődik! Különösen nekünk budapesti reformátusoknak és protestánsoknak kellene sokat sürögnünk-forgognunk. Nem versengésből más gyülekezetekkel, hanem azért, mert Budapest Magyarország fő- és székvárosa. Innen indul a vér, a szellemi táplálék az ország minden részébe! Innen vár és innen nyer ihletést minden magyar! Itt mérlegeli az államférfi, hogy mit ér valamely intézmény! És nekünk kötelességünk életteljes, evangéliumi munkával azt bizonyítanunk, hogy a református egyház nagyon sokat ér. Ha mi köteleségeinket fokozott mértékben nem teljesítjük, akkor annak a vidéki gyülekezetek is kárát főgják vallani. Azután ne feledjük, hogy a mint Budapest egy kis Magyarország, úgy a budapesti ref. gyülekezet a magyar ref. egyház kicsiben. Van e gyülekezet Magyarországon, a melynek fiai és leányai ne lennének köztünk? Kassa, Debrecen, Kolozsvár, Kecskemét és Pápa itt él együtt egy új életet. Ha mi itt valami nagyot alkotunk, akkor annak hatásai minden gyülekezetben mozgásra, alkotásra bírják a lelkeket. Jusson eszünkbe az is, hogy valamikor a magyar ref. szuperintendenciák dajkálgatták a gyenge kis budapesti egyházat. Legyünk hálásak s lássuk el élő hittel, meleg szeretettel szilárd és tiszta erkölcsöséggel mindazokat, a kik Magyarország különböző vidékeiről rövidebb vagy hosszabb tartózkodásra ide sereglenek.”

Ezek a szavak a budapesti ref. hívekhez vannak intézve, de alapjában mindnyájunkhoz, a nagy városi ref. egyházakhoz és különösen hozzánk Debreceniékhöz is szólnak. Reméljük nem lesznek pusztában elhangzók sem Budapesten sem másutt. Itt az ideje, hogy városi egyházainkban egyfelől bevigyük a falu régi kipróbált módszereit és más felől az idők követelményeinek megfelelőleg szervezzük az egyház társadalmi életet is. Üdvözljük e téren *Szabó Aladárt* és szerencsét kívánunk mind az ő, mind a másik lelkészársunk működéséhez.

— **A debreceni egyetem és a nagykarolyi egyházmegye indítványa** *Veres Imre* irinyi lelkész lapunkba megjelent lelkes cikke iránt több felől érdeklődtek az olvasók a nagykarolyi indítvány szószerinti szövege iránt. Midőn ezt alább közreadjuk, a nt. *Berey József* ecsedi lelkész e.-megyei főjegyző szerkesztésében megjelent csinos kiállítású jegyzőkönyvet egyébként is dicsőreleg emeljük ki. Az egész munka noha csak 2 ivre terjed, első tekintetre megnyeri tetszésüket kiállításával, az egyházmegye életére vonatkozó adatok és mellékletek közlésével s az előfordult tárgyak s jkvi. számok rendkívül tömör, szabatos fogalmazásával. Nagyon helyes és követésre méltó újítás, az egyházmegyei közpénztárra vonatkozó számadás kinyomtatása. E számadást a *Kincses István* m.-szalkai lelkész, e.-megyei közpénztárnok ujonnan megválasztott tanácsbíró állította össze. A debreceni egyetemre vonatkozó 31-ik szám így szól:

„Olvastatott előző napi lelkészi értekezlet jegyzőkönyvéből a debreceni egyetem segélygyűjtő bizottságairól tárgyaló 2. szám, melyből örvendetes tudomásul vehető, hogy *Veres Imre* irinyi és Nagy Karoly dengelengi lelkészek 50–50 koronát ajándékoztak az egyetem céljaira, míg a jármii egyház 274 koronát gyűjtött. (Határozat.) Az egyetemi segélygyűjtő bizottságok, — habár eddig sem heverték legtöbb helyen tétlenül s ha mégis nagyobb eredményt nem érhettek el, oka az hogy a legtöbben, kik segélyt nyújthatnak, már előzőleg megtették a bölcsészeti fakultás céljaira: mind azáltal ismételt nagyobb gyűjtést és agitáció kifejtésére serkentettek. Együttal felkérendők az egyes egyházak, hogy a pünkösdi perselypénzt minden évben ajánlják fel a debreceni egyetem megvalósítására, valamint mondjanak le a zínat által a behivatalnokokra kivethető s kivetendő egyházi adóról, melyet szintén az egyetem segélyezésére fordítván, a behivatalnokok is készségesebben fizetnének.”

Igen kívánatos volna, ha a többi egyházmegyék is meghoznák vagy magokévá tennék e határozatban a behivatalnokok adójának hovatfordítására való rendelkezéseket. Jó lenne, ha az eszmével foglalkoznák maga az egyetemi végrehajtó bizottság is vagy legalább az elnökség intézne erre nézve a vidéki bizottságokhoz felhívást.

— **Konventi jegyzőkönyv.** A Budapesten folyó évi június hó 14–16. napján tartott ev. ref. egyetemes konvent jegyzőkönyve *Sass Béla* debreceni ref. theologiai akadémiai tanár és konventi jegyző szerkesztésében 15 iven 240 lapon, háromezer példányban, Debrecen szab. kir. városa könyvnyomdávalatánál, megjelent s azoknak az egyházi hatóságoknak, a melyeknek sürgős szükségök van reá addig is rendelkezésökre áll, míg az illetékes püspöki hivatalok utján megkaphatnák Az ide vonatkozó megkeresések *Dávidházy Kálmán* könyvkötőhöz intézendők Debrecenbe (Füvészkert utca 9. szám.)

— **Értesítés a jövő iskolai évre vonatkozólag.** A sárospataki főgimnáziumban a janító-, pótló- és magánvizsgálatok szept. 1–2. napjain a következő sorrendben tartatnak meg: szept. 1-én d. e. lesz a VIII–VII., d. u. a VI–V., szept. 2-án d. e. a IV–III. d. u. II–I. osztály javító-vizsgálata; az írásbeli érettségi vizsgálat szept. 3., 4., 5., 6. és 7-én a szóbeli éretts. vizsgálat szept. 9-én lesz. A fölvételek, beiratások szept. 3–5. napjain lesznek és pedig szept. 3-án és 4-ikén kizárólag a protestáns vallásuakra nézve, szept. 5-ikén a nem protestáns vallásuakra nézve, amennyiben azt a létszám megengedi. A jövő iskolai évben ugyanis a I–V. osztályban következőleg lesz a tanulók száma megszorítva: az I. és II. osztály A) és B) szakaszába nem vehető fel több mint 50–50 tanuló, a III. és IV. osztályba, amelyek nem lesznek párhuzamosak, nem vehető fel több mint 65, az V. osztály A) és B) szakaszába nem vehető fel több, mint 40–40 tanuló. A két első napon (szept. 3–4) csak prot. vallásuak vétetnek föl, a harmadik napon más vallásuak is, ha azt a létszám megengedi és pedig első sorban a már itt tanult növendékek; az ujonnan érkező nem prot. vallásu tanulók közt a helybeliek előnyben részesülnek. A tanítások szept 6-án kezdődnek. *Az igazgatóság.*

— **Értesítés.** A tiszai ág. hitv. evang. egyházkerület eperjesi Collegiumának jogakadémiáján az 1905–1906. tanévre a beiratások f. évi szeptember 1-től 12-éig eszközöndők; az előadások pedig szeptember 16-án veszik kezdetüket. Utólagos felvételnek szept. 13–15. napjain dékáni-, azután pedig tanárkari engedélyvel lehet helye. Azok az egyéves önkéntesek, akik tényleges katonai szolgálatukat f. évi szeptember hó végén fejezik be, október 1–8. napjain iratkozhatnak be. A vizsgálatok határideje szeptember 1-étől 15-éig terjed. Jegyzet. A jogakadémiai hallgatók általában részesülhetnek a Collegium kebelében fennálló tápintézet kedvezményeiben (az erre nézve megállapított díjak a következők: ebéd, és vacsoráért az I. félévben — szept. 1-től dec. végéig — 60 K. a II. félévben — jan. 1-től június. végéig — 90 K.; csak ebédért az I félévben 34 K. a II. félévben 50 K. Az elmúlt tanév folyamán nagy szabásu új és kényelmes tápintézeti épületet emeltek s az ellátást is megjavították.) Az arra érdemesek igényt tarthatnak a Collegium által évenként kiosztatni szokott ösztöndíjakra; valamint a szegénysorsuak tandíjmentességre tápintézeti-díj elengedésre s a jelentékeny alaptőkével rendelkező „Jogász segély egylet” támogatására számíthatnak. Ag. hitv. evang. lelkészek, tanárok és tanítók fiai, a mennyiben szorgalom és magaviselet tekintetében kifogás alá nem esnek, külön folyamodás nélkülözésével a tandíj felét fizetik. A jogakadémiai ifjusági-, valamint a collegiumi nagy-könyvtár a hallgatóság

rendelkezésére fog állani. Mindennemű felvilágításokkal — levélbeli megkeresésre is — szívesen szolgál Eperjesen, 1905. június havában, a *jogakadémia igazgatósága.*

— **A theologiai illetőleg jogi alapvizsgálatra,** jogi és államudományi állam vizsgálatra vonatkozó kimutatás az 1904/5. isk. évről. a) A theologiai akadémian. A theol. alapvizsgálatot a bizottság 1904. szeptember 5–10 és október 1. napjain tartotta. A 29 vizsgálatot tevő közül jeles eredménnyel vizsgáltak ketten ugymint: Miszti Mihály és Székely József; jó eredménnyel: öten; kielégítő eredménnyel: huszan; kik közül hatan javító vizsgálat folytán nyertek kielégítő általános osztályzatot. Ismétlő alapvizsgálatra utasítottak ketten. a) a jogakadémián: az első alapvizsgálaton kitüntetéssel vizsgáltak: Liedermann Henrik, Porkoláb Zoltán, Takács Andor, Kostyák József, Óvódy Mihály, Sáfár László, Kusi Sándor, Eöry Kálmán; egyhangulag: 24; szótöbbséggel: 59; pótvizsgára utasítottak 48; meg nem jelent: 6; a vizsga teljes ismételésre utasítottak: 19 összesen: 175. A második alapvizsgálaton kitüntetéssel vizsgázott: Erdős Gy. József, Kajmoszi Lajos egyhangulag képesített: 18; szótöbbséggel: 34; pótvizsgára utasítottak 15; meg nem jelent: 4; a vizsga teljes ismételésre utasítottak 5 összesen 78. A jogtudományi állam vizsgán: szótöbbséggel képesített: 4; felfüggesztett: 3; a vizsga teljes ismételésre utasítottak: 3; összesen: 10. Az állam tudományi államvizsgán: egyhangulag képesített: 2; szótöbbséggel: 5; ismételésre utasítottak: 4; felfüggesztett: 2. összesen: 13.

— **Tanítóképesítő vizsga.** Az új rendszerű képesítő vizsgára, melynek szóbeli részére tanítóképző intézetünkben folyó évi június hó 26. jul. 1. napokon folyt le, 23 vizsgázó jelentkezett, kik közül azonban 3 jelölt neveléstani írásbeli dolgozatának elégtelen volta miatt szóbeli vizsgálatra nem bocsátott, 2 pedig attól visszalépett. A 48 jelölt közül egy theologiat végzett segédlelkész s ideiglenes tanító a szabályzat által megengedett kedvezményes, 5 tanító jelölt pedig első rész vizsgát teit. Az egész vizsgát tevő 43 jelölt közül öt, u. m. Domokos János, Domokos Sándor, Török János, Jámbor Lajos és Vörös József *kitünő*, kilenc u. m. Bánki Gábor, Berei Pál, Biki Sándor, Csatári Imre, Cserányi János, Fehér (Horváth) Sándor, Orosz Tibor, Rácz András és Szilágyi Benő *jeles* tizennégy *jó*, és kilenc *clegendő* tanítóoklevelet szerzett; hat jelölt javításra utasított. Tekintettel arra, hogy intézetünkben először tartottuk a képesítő vizsgákat az iskolai év befejeztével, s a jelölteknek nem volt annyi idejük a készületre, mint az előző években, mikor a vizsgálat augusztus hó végére maradt. — az eredmény, mely szerint 37 vizsgázó nyert oklevelet, — megnyugtatónak mondható és örömmel szereztünk tapasztalatot a felől, hogy igyekező tanulóakra nézve a vizsga idejének előbre tétele — az erősebbfoku zaklatáson kívül — szembetűnő hátránnyal nem járt.

Tartalomjegyzék: Gazdag aratás. Vándor. — Egyház és állam. Dr. Ferenczy Gyula. — Emlébeszéd. Török Imre. — A debreceni református kollégium adattára. Balogh Ferencz. — Külföld: Francia egyházi szemle. Gyászrovat: Folkusfalvi és tomkabázi Tomka Károly. Gy. D. — Különfélék.

Felelős szerkesztő: DR. FERENCZY GYULA.

Pályásati hirdetmény,

a Nagy József debreceni kereskedő által alapított külföldi ösztöndíjra, az 1905—6. iskolai évre.

A jövő iskolai évben ezen ösztöndíjra, oly ifju vétetik fel, ki a debreceni ref. főiskolában theológiát végezvén, lelkészi, vagy tanári pályára külföldi egyetemeken és akadémiákban is óhajtja magát tovább képezni.

Az alapítványi segílyt élvezni óhajtónak magyar születésűnek kell lenni; és tehetségre kitünő, erkölcsi jelleme feddhetetlen, igyekezete és szorgalma kitartó legyen.

A bölcsészeti s hittanszaki tanulmányokon kívül a latin nyelvben annyira jártas legyen, hogy római klasszikusokat jól értse, a görög nyelv-tanban az iskolai bizonyítvány szerint kitünő osztályzatú legyen; az élő nyelvek közül pedig a német nyelvet teljesen értse és egész folyékony-sággal beszélje; végre a francia nyelvben is birjon oly előkészülettel, hogy a könyveket jól értse.

Az alapítvány összege 1000 (egyezer) korona.

Pályázati kérvények kellőleg felszerelve 1905. évi augusztus hó 1-ig, a tiszántuli egyházkerület püspöki hivatalába nyújtandók be.

Debrecen, 1905. jul. 3.

Kiss Áron
püspök.

Pályásat.

A békési ev. ref. főgimnázium főntartó testülete pályázatot hirdet az 1905—1906. tanév elején betöltendő természetrajz-földrajzi helyettes tanári tanszékre, melylyel esetleg más rokon tárgyak tanítása is lesz egybekötve.

A tanszék javadalmazása 1600 korona, a megválasztás egy esztendőre szól, a keresztlevéllel képesítéssel, katonai szolgálati viszonyt igazoló okmányokkal felszerelt kérvények a nm. vallás és közoktatásügyi miniszter urhoz intézendők és f. é. július hó 20-ig a békési ev. ref. főgm. igazgatóságához küldendők.

Békésen, 1905 július hó 1. napján.

Szegedi Károly
az igazgató tanács elnöke.

Pályásat.

egy segédlelkészi állásra a makói ev. ref. egyházban.

Fizetés:

1. Készpépzben havi előleges részletekben évi 1200 korona.

2. Minden halott bejegyzéséért 28 fillér.
3. Egy tanintézetben teljesítendő vallástani-tásért mintegy 200 korona.

Pályázók esetleg próba szónoklatot kötelesek tartani a makói ev. ref. egyházban, az újtemp-lomban.

Pályázati kérvények f. év augusztus 1-ig alulirt elnökséghez küldendők. Állás f. év októ-ber 1-én elfoglalandó.

A makói ev. ref. egyház elnöke.

Pályásat.

A fehérgyarmati egyházban megüresedett ev. ref. segédlelkész-tanítói állásra pályázat hirdet-tetik. Fizetés: 1000 kor. készpénz havi előleges részletekben és 3 öl fa és 6 köből buza beszál-lítva és egy szobából álló lakás.

Kötelesség: Tanítja a II. elemi osztályt tan-terv szerint. Hora Canonicán és lelkész akadá-lyoztatása esetén: lelkészi szolgálat. Pályázni kívánók felszerelt pályázati kérvényeiket folyó július hó 19-ig alulírott lelkészhez sziveskedje-nek beküldeni.

Az állás szeptember elsején elfoglalandó.

Kelt Fehérgyarmat, 1905. július 5.

Fábián Károly
ev. ref. lelkész.

Pályásat,

a földéaki (csanád megye) ev. ref. leányegyház lelkész-tanítói állására.

Fizetés:

1. Készpénzben évi 1200 korona havi elő-leges részletekben.

2. Fűtési átalány évi 40 kor.

3. Szabadlakás, kerttel évi kétszeri tisztogatás és meszeléssel.

A lelkésztanító kötelessége: vasárnap s ün-nepnapokon isteniszteletek tartása, az iskolás gyermekek tanítása az előirt tanterv szerint.

A leányegyház anyásítás alatt áll, a meg-választás tehát az anyásítás idejéig, vagy ha ez hosszabb ideig elhúzódna, 3 évről 3 évre szól. Ha a most megválasztandó lelkész-tanító a ki-vánalmaknak megfelel az anyásításkor állandó-síttatni fog.

Pályázati kérvények f. 1905. év augusztus hó 1-ig alulirt elnökséghez küldendők.

Az állás 1905. év szeptember 1-én elfog-lalandó.

A makói ev. ref. egyháztanács elnöke.

Pályásat,

az öcsödi ev. ref. egyház által újonnan szervezett tanítónői állásra.

Javadalom: 1. Évi fizetés: 800, nyolcszáz korona az egyház pénztárából évnegyedenként előre fizetve; 2. Lakás pénz: 200, kétszáz korona szintén évnegyedenként előre fizetve.

Kötelessége a megválasztottnak ez idő szerint a IV-ik osztályu leánynövendékeknek a tiszántuli ev. ref. egyházkerület által kiadott a) tanterv szerinti tanítása: ugyancsak a IV-ik oszt. növendékek női kézi munkára való oktatása hetenként 2 órán, s esetleg az ismétlősök tanítása a község által fizetendő díjért.

Pályázhatnak ev. ref. vallásu okleveles tanítónők. Pályázati határidő 1905. jul. 20. az állomás szept. 1-én elfoglalandó. A megválasztott hivataloskodásnak tartama alatt házasságra nem léphet.

Kellőleg felszerelt kérvények alulírott lelkészhez küldendők.

Öcsöd, 1905. jun. 29.

Csapó Péter
ref. lelkész isk. széki
elnök.

Pályásat,

az öcsödi ev. ref. egyház tanyai vegyes iskola tanítói állásra.

Javadalom: 1. Kézpénz: 1000 egyezer korona az egyház pénztárából évnegyedenként előre fizetve; 2. Egy kat. hold szántó földnek — az iskola udvarául használt pár száz ööl kivételével — haszonélvezete. Adóját az egyház fizeti; 3. Tisztességes lakás mellék épületekkel.

Kötelesség: Az iskola növendékeinek a tiszántuli egyházkerület c) tanterve szerinti oktatása; az ismétlősök tanítása a helyi szokás szerint.

Pályázhatnak okleveles ev. ref. vallásu férfi tanítók vagy végzett tanítójelöltek. *Családos férfiak* előnyben részesülnek. Pályázati határidő 1905. jul. 20. az állomás 1905. szept. 15-én elfoglalandó.

Kellőleg felszerelt kérvények alulírott lelkészhez küldendők.

Öcsöd, 1905. jun. 29.

Csapó Péter
ref. lelkész isk. széki
elnök.

Pályásat.

A debreceni ev. ref. egyház felsőbb leányiskolájának s vele kapcsolatos tanítónő képző intézetének igazgatótanácsa pályázatot hirdet

1. az ének és zenetanári s
2. a rajztanári tanszékre.

A rendes tanár fizetése 2000 azaz kétezer korona, lakbére 400 azaz négyszáz korona. Az ideiglenesen alkalmazott tanár fizetése 1600 azaz ezerhatszáz korona, lakáspénze 400 azaz négyszáz korona. Ezekon felül a rendes tanárnak állomása elfoglalásától, a tanárjelöltnek, vagy ideiglenesen alkalmazottnak oklevele megszerzésétől, illetve állandósításától számítva öt évenként öt alkalommal 200 azaz kétszáz korona korpótlék jár. Ezen illetményeket az egyház pénztára évnegyedes részletekben előre fizeti.

A megválasztott ének és zenetanár köteles óraszámá huszonégy, mely órák alatt az illető tantervek szerint tanít a felsőbb leányiskolában s a tanítónőképző intézetben egyházi éneklést nemzeti dalokat, énekméleteket, hegedüt, zongorát, harmoniumot; a tanintézetben tartott közös istentiszteletek alkalmával az orgonista kántori teendőket végzi; az internátusban lakó, zongorát különórákon nem tanuló növendékeknek tömegesen zongora órát tanít; a hegedűk, zongorák, cimbalom és harmoniumok felhangolt állapotban tartásáról gondoskodik; az internátusba zenetanítás végett bejáró zenetanítók vagy tanítónők tanítására felügyel. Az internátusi növendékek magán órákon való zeneoktatására, az igazgatótanács által évről évre meghatározandó óradíj mellett, első helyen az ének és zenetanár jogosult.

A megválasztott rajztanár köteles a felsőbb leányiskola és a tanítónőképző intézet összes osztályaiban ezen iskolák tantervei szerint hetenként huszonégy órán rajzot tanítani; az elemi és gyakorló iskola tanítóinak a modern rajztanításban irányt adni.

A tanárjelöltek vagy ideiglenesen alkalmazottak egy évi sikeres működés után, ha ez idő alatt képesítésüket is megszerezték, állandósíthatnak. Az ideiglenesen alkalmazott tanárt állandósításig 1600 korona évi fizetés és 400 korona lakáspénz illeti.

A megválasztottak hivatalukat folyó évi szeptember 1-én elfoglalni kötelesek.

Pályázók életkorukra, vallásukra, képesítésükre, egészségi állapotukra, hadi kötelezettségükre, végzett, előtanulmányaikra, netalán eddigi alkalmazásukra vonatkozó okmányaikat s igazolványaikat augusztus hó 15-ig a debreceni ev. ref. egyház felsőbb leányiskolája igazgatósághoz küldjék vagy adják be.

Kelt Debrecenben, 1905. július hó 12-én.

Dóczy Gedeon
igazgatótanár.
1—2.

Kiss Albert
az igazgatótanács elnöke.

Pályásat.

A h.-m.-vásárhelyi ev. ref. egyház előjárósága főgymnasiumának egyik mennyiségtantermészettani tanszékére a következő 1905-6. iskolai évre pályázatot hirdet. A megválasztandó tanárnak kötelessége lesz a mennyiségtanak az I-V. és a természettani földrajznak a III. osztályban összesen heti 19 órán tanítása.

Pályázhatnak vagy rendes tanári állásra jogosult, vagy csak helyettes tanároknak alkalmazható jelöltek, amennyiben rendes tanárnak alkalmazható egyének nem léteben a tanszék helyettes tanárral töltetik be.

A megválasztandó ideigl. rendes tanár évi fizetése 2400 kor. és 500 korona lakbér, a helyettes tanári 1600 kor. és 200 kor. lakbér. Az egyháztanács úgy a rendes tanár véglegesítéséről, mint a h. tanár további alkalmazásáról a jövő 1905/6. iskolai év letelével határoz.

Csak ev. ref. vallású egyének pályázhatnak. Pályázni kívánók kérelmeket képesítésükről, vallásukról, eddigi alkalmazásukról, katonai kötelezettségükről szóló okleveleiket f. hó 25-ig adják be alólirott lelkész elnökhöz.

Hódmezővásárhelyen 1905. július 11.

Pap Imre

lelkész, az egyháztanács és igazgatótanács elnöke.

1-2.

Megjelent a

Debreceni Lelkészi Tár

(Gyakorlati ev. ref. Papi Lexikon)

II. kötete

szerkeszti: **S. Szabó József** debreceni ev. ref. főiskolai tanár fölavatott lelkész.

Az egész gyűjtemény tízenkét 35-40 ivre terjedő 12 kötetben, **tartós csinos vászonkötésben fog megjelenni.**

Egy kötet ára 10 korona.

Megszerezhető havi 2 koronás részletfizetésre is.

Részletes prospektussal kívánatra ingyen és bérmentve szolgálunk.

HEGEDÜS és SÁNDOR

előbb László Albert és Társa

a tiszántuli ev. ref. egyházkerület főbizományosa,

könyvkereskedésében

DEBRECENBEN.

ALAPITTATOTT:
1845-BEN.

ALAPITTATOTT:
1845-BEN.

A nagytiszteletű lelkészek, tanárok és tanító urak figyelmébe!

Van szerencsém szives tudomására hozni, hogy a

==== tavaszi idényre ====

raktáram mindennemű férfi és fiu ruhákkal dúsan fel van szerelve.

Nagy választékban, elegáns kivitelben, tartós anyagból szolid árak mellett beszerezhetők:

|| férfi és fiu öltöny, felöltő, szalon ruha, gyermek costum, esőköpeny (havelock), iskola ruha, zsinatkabát, palást, főveg stb. ||

Mérték szerint külön osztály. Ev. ref. papi egyenruha.

Különös figyelmébe! Nagy előnyben részesülnek azon t. vidéki szülők, kiknek fiai helyben hallgatják az iskolai előadásokat, mert a részökre nálam vásárolt ruhákat díjtalanul javítom és vasalom.

Kitünő tisztelettel

NEUMANN M.

cs. kir. udvari szállító, elsőrangú az ország legnagyobb ruha üzlete

DEBRECEN, Piac-utca 49., a m. kir. főpostával szemben